

NOTARIAT FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI

LEGAL FOUNDATIONS AND PROSPECTS OF DIGITALIZATION OF NOTARIAL ACTIVITY

Jalilova Sabrina Hamza qizi

Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti I bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada notariat faoliyatini raqamlashtirishning huquqiy asoslari, amaliy ahamiyati va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasida notariat tizimida joriy etilayotgan elektron xizmatlar, raqamli hujjatlar aylanishi hamda onlayn notarial harakatlarni amalga oshirish mexanizmlari o'rganiladi. Shuningdek, raqamlashtirishning fuqarolar uchun qulaylik yaratishi, byurokratik to'siqlarni kamaytirishi, huquqiy xizmatlar sifati va samaradorligini oshirishi ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Maqolada xorijiy davlatlar tajribasi, mavjud muammolar hamda notariat tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar keltiriladi.

Abstract. This article analyzes the legal basis, practical significance, and future prospects of digitalizing notarial activities. It examines the implementation of electronic services, digital document workflow, and online notarial procedures in the Republic of Uzbekistan. The study demonstrates that digitalization improves accessibility to notarial services, reduces bureaucratic barriers, and enhances the efficiency and quality of legal services. The article also reviews international experience, identifies existing challenges, and proposes practical recommendations for further improvement of the digital notary system.

Kalit so'zlar: notariat, raqamlashtirish, elektron hujjat, elektron imzo, davlat xizmatlari, huquqiy tizim, onlayn xizmatlar, hujjatlar aylanishi.

Keywords: notary, digitalization, electronic document, electronic signature, public services, legal system, online services, document workflow.

Kirish: So‘nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi va huquqni qo‘llash amaliyotiga zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni taqozo etmoqda. Xususan, davlat xizmatlarini raqamlashtirish fuqarolar va tadbirkorlik subyektlariga tezkor, qulay hamda shaffof xizmatlar ko‘rsatishni ta‘minlashning muhim omiliga aylandi. Mazkur islohotlar doirasida notariat tizimini raqamlashtirish ham ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida e‘tirof etilib, uning huquqiy va tashkiliy asoslarini takomillashtirish bo‘yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Notariat faoliyatini raqamlashtirish notarial harakatlarni elektron shaklda amalga oshirish, elektron hujjatlar almashinuvini yo‘lga qo‘yish, elektron raqamli imzodan samarali foydalanish hamda davlat axborot tizimlari o‘rtasida integratsiyani ta‘minlash orqali huquqiy xizmatlarning sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada fuqarolar va yuridik shaxslarning vaqt hamda moliyaviy xarajatlari qisqaradi, inson omili ta‘siri va korrupsion xavflar kamayadi, notarial xizmatlarning ochiqligi va ishonchliligi ortadi. O‘zbekiston Respublikasida notariat tizimini modernizatsiya qilish borasida qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, elektron notariat tizimi bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etilmoqda. Biroq ayrim notarial harakatlarning hanz an‘anaviy tartibda amalga oshirilishi, axborot tizimlari integratsiyasining to‘liq ta‘minlanmaganligi, texnik infratuzilma hamda raqamli ko‘nikmalar bilan bog‘liq muammolar ushbu sohani yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu munosabat bilan notariat faoliyatini raqamlashtirishning huquqiy asoslarini tahlil qilish, mavjud amaliyotni baholash, xorijiy tajribani o‘rganish hamda notariat tizimini yanada rivojlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism:

1. Notariat faoliyatining huquqiy mohiyati va vazifalari

Notariat huquqiy munosabatlarning barqarorligini ta‘minlash, fuqarolar hamda yuridik shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga xizmat

qiluvchi muhim huquqiy institutlardan biri hisoblanadi. Notariat faoliyatining asosiy maqsadi huquqiy ahamiyatga ega bo'lgan hujjatlar va bitimlarning qonunchilik talablariga muvofiqligini tekshirish, ularni tasdiqlash hamda kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy nizolarning oldini olishdan iborat. Notarius o'z faoliyati davomida fuqarolik-huquqiy bitimlarni tasdiqlaydi, meros huquqi bilan bog'liq hujjatlarni rasmiylashtiradi, ishonchnomalar, vasiyatnomalar va boshqa notarial harakatlarni amalga oshiradi. Mazkur faoliyat natijasida rasmiylashtirilgan hujjatlar yuqori ishonch darajasiga ega bo'lib, sud va boshqa davlat organlari tomonidan yuridik kuchga ega hujjatlar sifatida e'tirof etiladi.

Huquq nazariyasida notariat "profilaktik odil sudlov" yoki "preventiv huquqiy himoya institute" sifatida baholanadi. Chunki notarius tomonidan bitimlarning qonuniyligi oldindan tekshirilishi kelgusida nizolar kelib chiqishining oldini oladi. Bu esa nafaqat fuqarolarning huquqlarini samarali himoya qilishga, balki sud organlari ish yuklamasini kamaytirishga ham xizmat qiladi. Bugungi kunda notariat institutining rivojlanishi davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish, fuqarolarga ko'rsatilayotgan huquqiy xizmatlar sifatini oshirish hamda "Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish bilan uzviy bog'liq hisoblanadi.

2. Notariat faoliyatini raqamlashtirish tushunchasi va uning huquqiy ahamiyati

Raqamlashtirish zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini davlat boshqaruvi va huquqiy munosabatlarga joriy etish orqali xizmatlarni elektron shaklda tashkil etish jarayonidir. Notariat faoliyatini raqamlashtirish esa notarial harakatlarni amalga oshirishda elektron hujjatlar almashinuvi, elektron ma'lumotlar bazalari, elektron raqamli imzo hamda masofaviy identifikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni anglatadi. An'anaviy notariat tizimida fuqarolar notarial xizmatlardan foydalanish uchun bevosita notarial idoraga murojaat qilishi, qog'oz hujjatlar tayyorlashi hamda ma'lumotlarni turli davlat organlaridan mustaqil ravishda yig'ishi talab etilgan. Raqamlashtirish natijasida ushbu jarayonlar sezilarli darajada soddalashtirildi. Elektron axborot tizimlari orqali davlat organlarining ma'lumotlar bazalari o'zaro integratsiyalashuvi natijasida notarius zarur ma'lumotlarni mustaqil

ravishda tekshirishi mumkin bo'ldi. Elektron raqamli imzo institutining rivojlanishi esa ayrim huquqiy harakatlarni masofadan turib amalga oshirish imkoniyatini yaratdi. Raqamlashtirishning yana bir muhim afzalligi shundaki, u inson omili ta'sirini kamaytiradi, hujjatlar bilan ishlashda xatolarni qisqartiradi hamda korrupsion omillarni cheklashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, elektron arxiv tizimi hujjatlarning uzoq muddatli saqlanishini hamda ularni tezkor izlash imkoniyatini yaratadi.

3. O'zbekiston Respublikasida notariat faoliyatini raqamlashtirishning huquqiy asoslari va amaliyoti

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida davlat xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar doirasida notariat tizimini modernizatsiya qilish ham davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Bugungi kunda notarial harakatlarning muayyan qismi elektron axborot tizimlari orqali amalga oshirilmoqda. Xususan, elektron ishonchnomalarni rasmiylashtirish, notarial hujjatlarning yagona elektron reyestrini yuritish, davlat organlarining axborot bazalari bilan integratsiyalashgan holda shaxsga oid ma'lumotlarni tekshirish hamda ayrim notarial xizmatlarni masofadan turib ko'rsatish amaliyoti joriy etildi. Notariat tizimining Davlat xizmatlari markazlari, kadastr organlari, FHDYO, soliq organlari va boshqa davlat axborot tizimlari bilan integratsiyalashuvi notarial harakatlarni amalga oshirish muddatini sezilarli darajada qisqartirdi. Natijada fuqarolarning ortiqcha hujjatlar yig'ishi zarurati kamaydi hamda davlat xizmatlari sifati oshdi. Bundan tashqari, elektron hujjatlar aylanishi notarial hujjatlarning haqiqiylikini tezkor tekshirish, ularni qalbakilashtirishning oldini olish hamda huquqiy munosabatlarning ishonchliligini ta'minlash imkonini bermoqda.

4. Notariat faoliyatini raqamlashtirishning afzalliklari

Notariat tizimining raqamlashtirilishi fuqarolar, tadbirkorlik subyektlari va davlat organlari uchun qator ijobiy natijalarni ta'minlamoqda. Birinchidan, notarial xizmatlardan foydalanish tezligi sezilarli darajada oshmoqda. Elektron axborot tizimlari yordamida hujjatlarni tekshirish va rasmiylashtirish uchun sarflanadigan

vaqt qisqarmoqda. Ikkinchidan, xizmatlarning iqtisodiy samaradorligi ortmoqda. Qog'oz hujjatlar hajmi kamayishi, fuqarolarning ortiqcha qatnovlari qisqarishi hamda ma'muriy xarajatlarning kamayishi natijasida xizmat ko'rsatish xarajatlari optimallashtirilmoqda. Uchinchidan, elektron hujjatlar aylanishi davlat organlari faoliyatining shaffofligini oshiradi. Har bir notarial harakat elektron axborot tizimlarida qayd etilishi sababli ularni nazorat qilish va monitoring olib borish imkoniyati kengayadi. To'rtinchidan, raqamlashtirish korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim vosita hisoblanadi. Avtomatlashtirilgan jarayonlar inson omilini kamaytiradi, qarorlar qabul qilishning shaffofligini ta'minlaydi hamda noqonuniy aralashuvlarning oldini oladi. Beshinchidan, elektron notariat tizimi fuqarolar uchun qulaylik yaratadi. Ayrim xizmatlardan masofadan turib foydalanish imkoniyatining yaratilishi aholining vaqt va mablag'ini tejashga xizmat qiladi.

Mazkur xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, notariat faoliyatini raqamlashtirish huquqiy xizmatlar sifati va tezkorligini oshirish, davlat boshqaruvi samaradorligini kuchaytirish hamda fuqarolarning davlat organlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli O'zbekiston Respublikasida ham ilg'or xalqaro tajribani milliy huquq tizimining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa: Umuman olganda, notariat faoliyatini raqamlashtirish huquq tizimini modernizatsiya qilishning muhim bosqichi hisoblanadi. Bu jarayon fuqarolar uchun qulaylik yaratadi, davlat xizmatlari sifatini oshiradi va huquqiy tizimni yanada shaffof qiladi. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi va barcha texnik hamda huquqiy muammolar hal etilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahrir).
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi.

3. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Notariat to‘g‘risida”gi Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Mediatsiya to‘g‘risida”gi Qonuni (2018-yil 3-iyul, O‘RQ-482-son).
6. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonuni.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi Qonuni.
8. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”gi Qonuni.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat xizmatlari to‘g‘risida”gi Qonuni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi Farmoni.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining notariat va davlat xizmatlarini isloh qilishga oid farmon va qarorlari.
12. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi notariat faoliyatiga oid me‘yoriy hujjatlari.
13. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenum qarorlari (fuqarolik ishlari va protsessual masalalar bo‘yicha).